

Een vrouw op de kade

Anton de Joode

Een vrouw op de kade

jaarboek 2019

Eerder verscheen:

Koud, zei Blurr	<i>Baalproducties</i>	1999
Van komen en scherven	<i>Boekenbent</i>	2010
Kruispunten	<i>Brave New Books</i>	2013
Paard en ruiter	<i>Brave New Books</i>	2014
Onverwachte poëzie	<i>Brave New Books</i>	2015
Naar het theater	<i>Brave New Books</i>	2016
IJsje op zondag	<i>Brave New Books</i>	2017
Knotwilgen aan een sloot	<i>Brave New Books</i>	2018
Voor de nacht valt	<i>Eigen beheer</i>	2018
Brieven uit de Indische		
Oorlog 1945-1948	<i>Eigen beheer</i>	2018
Sneeuw in het duin	<i>Brave New Books</i>	2019
Woorden die je sprak	<i>Eigen beheer</i>	2019

2020 Uitgeverij Brave New Books

Niets uit deze uitgave mag worden vereenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Een boek is als een tuin die men in zijn zak draagt.
Arabisch spreekwoord

Een vrouw op de kade

jaarboek 2019

januari -

wandelend in de regen

een man met een hond

Een paar inleidende woorden

Het is januari, een nieuw jaar is zojuist vol goede moed begonnen, al valt er nog weinig opbeurends te melden. Het regent nogal eens en verder veroorzaakte vriend Trump grote problemen in zijn relatie met Iran; het gelijk ligt vanzelfsprekend geheel aan zijn zijde. De wereld houdt de adem in, terwijl Australië in brand staat, althans het zuidoosten van dit werelddeel. Van Sydney tot Melbourne heerst het vuur en nooit eerder ging dat er zo tekeer. De branden vallen eenvoudigweg niet meer te blussen, waardoor vluchten en evacueren de enige opties zijn. En net als brand in een droog bos rukt in Afrika de terreurbeweging al-Shabaab steeds verder op. Het lijkt er veel op dat de IS-ellende zich naar dit werelddeel heeft verplaatst. De problemen in eigen land vallen door dit alles erg mee; de regering overweegt voor de volgende jaarwisseling gevaarlijk vuurwerk te verbieden. Natuurlijk moeten we nog zien hoe heet de soep gegeten wordt, maar er zal wel iets veranderen. Het toenemend aantal ongelukken, de schade en de enorme vervuiling staan daar borg voor.

doornat is de tuin -

een ekster pikt naar resten

van een vuurpijl

Gelukkig was 2019 opnieuw een fantastisch kunstjaar, namen de bezoekersaantallen bij kunstmusea opnieuw toe en mogen

we het voorbije Rembrandtjaar zonder meer een succes noemen. Met name de grote musea, met het *Rijksmuseum* voorop, profiteerden van die toeloop, maar namen daardoor ook kleinere in hun stroom mee. Zelf bezocht ik slechts een aantal van al die tentoonstellingen, zag dus maar een klein deel van het totale kunstaanbod. Evenals vorige jaren probeerde ik daar iets van in woorden en beelden vast te leggen, waarvan opnieuw een *jaarboek* het resultaat is.

En dan die vrouw op de kade, in alle stilte starend langs de IJssel in de richting van de brug. We benaderden haar van de achterzijde, zagen haar zwart silhouet tegen de zon in, want het was mooi weer die dag. Een dichteres was zij, al weer jaren geleden op hoge leeftijd overleden. Een vrouw van het woord, van het schrijven en van het lezen, zoals ze ons voorhield in het gedicht *Onvervreemdbaar*, uit 1980. Hier de beginregels:

Dit wordt ons niet ontnomen: lezen
en ademloos het blad omslaan,
ver van de dagelijksheid vandaan.
Die lezen mogen eenzaam wezen.

Zij waren het van kind af aan.

Ida Gerhardt heette ze; in de voor u liggende bundel leest u onder meer over die ontmoeting met haar, daar, op de kade in Zutphen.

8 januari 2020

Dorp

Alexej von Jawlensky, *Landschap – Murnau*, 1909, olieverf op dubbelzijdig gecacheerd karton

Murnau, een Duits dorp aan het begin van de twintigste eeuw; het is eigenlijk niets. Een paar huizen en een kerk, zo te zien. Verder wat groen dat het dorp in groeit, een blauwe lucht en heel veel geel. Dat is het wel. En als je nu kon zeggen dat het met zorg op het karton is gezet, nee. Een paar lijnen, dikke zwarte en blauwe lijnen, uit de losse pols erop gemikt en daarna met verf ingevuld. Als je goed kijkt ziet het er zelfs slordig uit: een schilderij van een kwartier, zou je zeggen, hooguit.

En toch, wat een mooi doekje of liever kartonnetje liet die Jawlensky voor ons achter. Het leek haast van de muur te springen, zo levend. Hoe kreeg hij het voor elkaar! Wat een lijn in de volle breedte tussen de velden en hoe prachtig dat geel. Volop zomer! Een heel klein, geschilderd juweel.

Ik zag het werk, samen met heel veel ander van Jawlenski (1864-1941), in het Haags *Gemeentemuseum*. Dit sprong er letterlijk uit. Jawlensky werd in Rusland geboren. In de zomer van 1908 trok hij naar Murnau, in het zuiden van Duitsland, aan de voet van de Alpen. Hier maakte hij onder andere kennis met de kunstenaar Kandinsky, met wie hij veel samenwerkte. De zaaltekst zegt: *De ontwikkelingen in Murnau in de jaren 1908 en 1909 zouden een belangrijke basis vormen voor Der Blaue Reiter (expressionistische kunstbeweging), waarbij de zogenaamde 'innerlijke noodzaak' van de kunst centraal stond.*

8 januari 2019

Schurende schilderkunst

Onder de chocoladeboom

1997, olieverf op doek

De kunstschilder en graficus Ad Gerritsen (1940-2015) wilde zich niet aansluiten bij de kunstzinnige opvattingen die in zijn tijd opgang maakten, hij wilde anders bezig zijn. *Hij zocht naar schilderkunst die schuurde en wrong. Door portretten te schilderen van randfiguren wilde hij iets zichtbaar maken, wat altijd verborgen bleef.* (Een korte samenvatting van wat de zaaltekst ons rond deze toch niet zo heel erg bekende kunstenaar meedeelt.)

Gerritsen, een man die opviel door zijn afwijkende onderwerpen, waarin niet zelden gezichten ons aankijken waar je niet goed raad mee weet. Koppen en portretten die vreemdend werken, anders zijn dan je verwacht. We kijken naar medemensen die, als we goed kijken, ook nog eens heel erg op ons lijken. Zo iets moet Gerritsen tijdens het schilderen

in zijn achterhoofd hebben gehad. Mensen die vreemd zijn, in allerlei opzichten afwijken, maar toch heel herkenbaar zijn.

Verdienste III, 1964, olieverf op doek

Marinus van der Lubbe 1971, olieverf op doek, twee delen

Randfiguren dus, slechteriken, *hoeren, gangsters, psychiatrische patiënten*, kortom, mensen die buiten de boot vielen, zoals Van der Lubbe, de metselaar en amateurbokser, een jonge man nog. In 1933 klom hij door het raam van het Rijksdaggebouw in Berlijn om er brand te stichten. Waarom?? Was hij communist en deed hij het daarom? We weten het niet, zoals we van zoveel mensen niet weten waarom ze dingen doen die in het algemeen worden afgekeurd. Stof voor Gerritsen, dus.

Vandaag zag ik zijn werk in het *Gemeentemuseum* in Den Haag. Interessant!

8 januari 2019

Church I

Op een van de verdiepingen van het *Bonnefantenmuseum* in Maastricht staat sinds kort een heuse kerk, of liever: een kapel. Voor een kerk is het toch wat aan de kleine kant, al heeft de maakster ervan, Helen Verhoeven, het houten bouwsel *Church I* genoemd. Het is een installatie en het ziet ernaar uit dat er dus meer gaan komen. Hoe ook, het is prachtig, niet van buiten, waar slechts het houten raamwerk te zien is, maar aan de binnenkant. Daar heeft ze echt haar best op gedaan, met mozaïek, keramiek, glas-in-lood, schilderijen en verdere versiering, waaronder een prachtige lamp. Het licht beschijnt de glas-in-loodramen, wat zonder meer een fantastisch effect oplevert.

Verhoeven wilde *een ruimte van helle vuur en glorie scheppen*, zoals ze zelf zegt, *maar dan seculier en humanistisch, los van traditionele verhalen en iconografie*. Niet mis dus en dat alles moet je dan ook, eenmaal binnenin het kerkje, goed tot je laten doordringen. Er is zoveel te zien, dat je ogen tekort komt. Het is alleen te hopen dat je er alleen bent, want deze kerk is nogal snel vol.

22 januari 2019

Duik in het onderbewuste

David Lynch (1946)

*Colour to me is too real. It's limiting. It doesn't allow too much of a dream.
The more you throw black into a colour, the more dreamy it gets.*

David Lynch

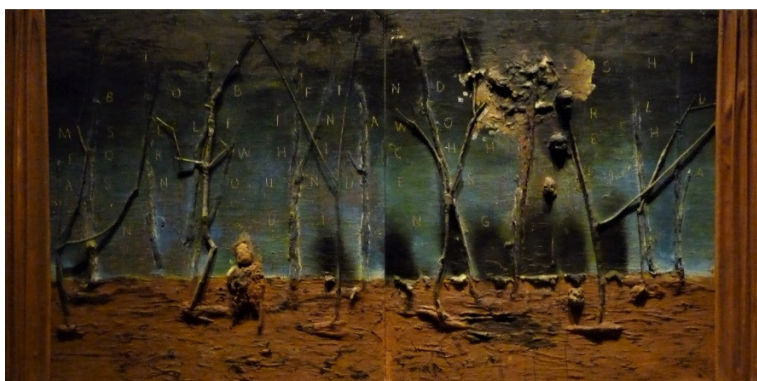
Lynch aan het werk in zijn studio

Het *Bonnefantenmuseum* in Maastricht pakt groot uit met een tentoonstelling over de veelzijdige, Amerikaanse kunstenaar-cineast David Lynch, getiteld *Someone Is In My House*. In maar liefst vijftien zalen en zaaltjes zijn werken op papier te zien, installatie-achtige schilderijen, foto's, film-stills, video en alles wat een kunstenaar maar kan bedenken. Het is overdonderend, temeer daar van zijn meeste werk een stille dreiging uitgaat. *Colour is me too real* blijkt uit alles, een uitgangspunt dat met name, maar niet alleen, in zijn fotografie tot uitdrukking komt.

Ik citeer uit de museum-brochure: *Zijn kunst is als een pijpleiding naar en onderdompeling in zijn onderbewustzijn. Het is een duistere wereld vol krachtige verbeelding die niet kan worden uitgelegd maar moet worden beleefd. Net als zijn films*

zijn de schilderijen onheilspellend en duister vol cryptische boodschappen en vreemde materialen. Maar soms ook wreed vol lust en geweld met een absurdistisch tintje. Beter kan ik het niet zeggen!

Toch komt, zo vervolgt de folder, *zijn creativiteit absoluut niet voort uit een soort lijden of gekte. Nee, zegt Lynch, een kunstenaar hoeft niet zelf te lijden om het lijden te kunnen verbeelden. Mooie woorden, al blijft de gekte in mijn ogen onbesproken.*

Bob Finds Himself in a World for which he has no Understanding
2000, mixed media

Het was erg veel en ook overweldigend wat mij als eenvoudige bezoeker werd voorgeschoteld. Verbaasd was ik in de video te horen en te zien wat voor een gelukkige, harmonieuze jeugd de kunstenaar mocht doormaken, met lieve, begripvolle ouders. Niet dat zijn kunst onmogelijk is, maar dat er zoveel narigheid, verval en duisternis uit opborrelt, leek mij met zo'n jeugd niet voor de hand liggen.

En dan nog één vraag: was er ook schoonheid?

Soms, is mijn antwoord, want om schoonheid ging het mijns inziens in eerste instantie niet. Het waren meer schreeuwen in

Dr. Howl's Philosophy

1996, mixed media

verf, in beelden, in materie en soms, ja soms was het zelfs even mooi.

22 januari 2019

Herbergscène

Helen Verhoeven

Monogrammist van Brunswijk (navolger), werkzaam te Antwerpen, ca. 1530-1550: *Herbergscène*

Tot voor kort had ik niet van haar gehoord, maar sinds haar tentoonstelling *Oh God*, vorig jaar in het *Bonnefantenmuseum* in Maastricht, kom ik haar vaker tegen. Deze week overigens in hetzelfde museum met een installatie, een kerkje (*Church I*) en een enorm schilderij van zo'n vier bij drie-en-een-halve meter. Opnieuw nam ze de taak op zich een eigen interpretatie te scheppen van een tot de voorraad van het museum behorend schilderij, een herbergscène dit keer, geschilderd ergens tussen 1535 en 1540. Het is duidelijk dat haar weergave in een meer eigentijds gebeuren is veranderd, al zou je daarover

natuurlijk van mening kunnen verschillen. Indrukwekkend is het in ieder geval.

Verhoevens werk is uit 2017 en de titel is gelijk aan die van het 'nagevolgde' uit Antwerpen, van destijds. Alleen de verf is anders; schilderde de laatste met olieverf, bij Verhoeven is dat acryl geworden. Niet opzienbarend, al is het voor kunstschilders een volstrekt ander medium, met een volstrekt andere uitstraling. Het zij zo; beide doeken mogen er zijn!

23 januari 2019

Folkert

(styrofoam en gekleurd polyurethaan foam)

Elke keer weer is het prachtig om te zien, een kunstwerk van Folkert de Jong (1972). Zijn eerste werk zag ik in het *Groninger Museum*, inmiddels al weer jaren geleden. Daarna kwam ik hem tegen in het Zwols museum *De Fundatie* en de laatste keer voluit in het Haagse *GEM*, het *museum voor actuele kunst* in het Statenkwartier. Het was in het jaar 2017, waarin twaalf maanden lang de landelijke kunstbeweging *De Stijl* werd herdacht, die precies honderd jaar eerder was opgericht. De Jong “deed” toen het een en ander met Piet Mondriaan en had daar een flinke zaal voor tot zijn beschikking gekregen. Vandaag ontmoette ik hem in Laren, in het geheel vernieuwde *Singer Museum*, waar hij met één forse installatie ook alle ruimte kreeg. Heel bijzonder, deze man, een lust voor het oog, zeker ook dit keer. Op deze bladzijden treft u een aantal afbeeldingen aan van De Jongs *Seht der Mensch; The Shooting Lesson*, een werk uit 2007. Dat het niet eerder te zien was lag aan het feit dat het bij een bedrijf was ondergebracht en in dit

geval tot de *Rabo Kunstcollectie* behoorde, die nu eenmaal, zoals alle andere hier tentoongestelde werken, niet voor het 'publiek' toegankelijk was. Veel mooi, maar ook uitzonderlijk werk hier, in Laren.

Op de achtergrond is het kleurrijke, maar ook enorme schilderij te zien dat Lucebert (1924-1994) in 1969 schilderde. Het is getiteld *Etende mensen* en ook dit grote werk was niet eerder door iedereen te zien. Het behoort tot de *Erasmus Universiteit Kunstcollectie*. Lucebert schilderde het met krijtbordverf en olieverf op doek. Rechts is nog juist een werk te zien van de Limburgse Amsterdammer Ger Lataster.

Een mooie tentoonstelling; ze moeten dat vaker doen, al die bedrijven en instellingen. Daar wordt iedereen blij van!

27 januari 2019

Aanranding

Marlene Dumas

Het is alweer even geleden dat ik voor het eerst kennismakte met werk van Marlene Dumas (1953). Het was in *Museum De Pont* in Tilburg, waar ik onder meer het hier bovenstaande vierluik zag: *The First People (I – IV)* uit 1991; (dat was even schrikken!). Sindsdien kwam ik haar op meer plaatsen in Nederland tegen, zoals vandaag, in het *Singer Museum* in Laren: twee doeken die ik niet eerder zag, eenvoudig omdat ze doorgaans in een bankgebouw hangen. Voor de gelegenheid laat een flink aantal bedrijven en instellingen hun kunst zien voor het brede publiek. Heel mooi!

Marlene Dumas dus, met twee werken, geschilderd op de haar eigen wijze, een beetje vlekkelig, vervagend en onmiskenbaar

van haar hand. Hierboven een doek uit de RABO-collectie, getiteld *Dead Man*, geschilderd in 1988, met olieverf op linnen. Het andere, uit 1986, hangt bij ABN-AMRO en kreeg de titel *The Girlfriend* mee.

Er was een brief bij, waarin de Adviseur Kunststichting van de betreffende bank, Deborah Wolf, vertelde wat *The Girlfriend* zoal had meegemaakt, voor het, inmiddels geheel geaccepteerd, in de kamer van de hoogste baas van de bank kwam te hangen. We schrijven dan 1999. Daarvoor ging het moeizaam, moest het na een 'aanranding met een balpen' zelfs geres-taureerd worden. Wolf schrijft: *Toen mijn moeder (van het schilderij, Dumas dus) zo beroemd begon te worden begonnen ze van me te houden; vonden me zelfs mooi!*

Prachtig verhaal, waarvan je zou wensen dat iets dergelijks bij meer kunstwerken zou worden verteld.

27 januari 2019

Titus

Dit jaar viert cultureel Nederland het feit dat zijn grootste kunstschilder 350 jaar geleden overleed. Er zijn tentoonstellingen en kunstzinnige herdenkingen op tv en natuurlijk pakt ook het *Rembrandthuis* in Amsterdam groots uit. Hoogtepunt is ongetwijfeld het van het *Baltimore Museum of Art* voor deze gelegenheid in bruikleen gekregen schilderij van Titus, zoon van Rembrandt. Dat wilden we zien, want nooit eerder werd het doek in Europa tentoongesteld.

Titus, ca. 1660

Rembrandt van Rijn, *Portret van*

Vandaag bezochten we het museum, waar we lazen dat *Titus zijn hele leven in dienst stelde van zijn vader*. Het schilderij is uit ongeveer 1660, de knaap is dan zo'n negentien jaar oud. Hij zit er ontspannen bij, wat zou aangeven dat de relatie met zijn vader goed was.

30 maart 2019

Dubuffet

Het is een zwakte, ik weet het, maar als ik ergens een schilderij tref van Jean Dubuffet (1901-1985), moet ik er een foto van nemen. Om er later nog eens rustig naar te kunnen kijken. Zelf noemde hij zijn kunst *Art Brut*, waarmee hij aangaf sterk te zijn aangetrokken tot het onge Kunststelde in de kunst, het spontane, werk van niet als zodanig opgeleide mensen. Het begon bij hem met een grote aandacht voor tekeningen en schilderijtjes van kinderen, gevangenen, geestelijk gehandicapten. Eerst vanaf 1942 stortte hij zich ook zelf op het kunstenaarschap. Door zijn manier van werken werd hij een belangrijke inspiratiebron voor de CoBrA-beweging.

Geroosterd rundvlees, 1957, olieverf

Oude geslepen babbelaar, 1957, olieverf

In het *Stedelijk Museum Amsterdam* trof ik vandaag de beide hier bovenstaande schilderijen. Steeds weer bijzonder.

30 maart 2019